

Hrvatski skladatelji obljetničari 2023. (1)

Martina Krajnović

III. gimnazija Zagreb

ŽUPANIJSKO STRUČNO VIJEĆE NASTAVNIKA
GLAZBENE UMJETNOSTI SREDNJIH ŠKOLA
ZAGREBAČKE, KRAPINSKO-ZAGORSKE,
KARLOVAČKE ŽUPANIJE I GRADA ZAGREBA;
29. 6. 2023.

Blagoje Bersa

(1873. – 1934.)

Dora Pejačević

(1885. – 1923.)

Božidar Kunc

(1903. – 1964.)

Ivo Lhotka Kalinski

(1913. – 1987.)

Ljubo Stipišić Delmata

(1938. – 2011.)

Blagoje (Benito) Bersa (1873. - 1934.)

- jedan od najznačajnijih hrvatskih skladatelja 20. st.

Životopis

- rođen u Dubrovniku u hrvatskoj obitelji (slavenskih, romanskih i germanskih korijena) koja se amaterski bavila glazbom
- osnovnu školu završava u Dubrovniku, srednju pohađa u Beču, Trstu i Zadru
- u to vrijeme započinje rad na operi *Jelka* (libreto: Josip Bersa), praizvedena koncertno tek 2016. u HGZ-u
- glazbeno obrazovanje:

1893. – 1896. glazbena škola Hrvatskog zemaljskog glazbenog zavoda u Zagrebu (Ivan Zajc - klavir i kompozicija, Anton Stöckl - teorija, Hinko Geiger - violončelo)

- 1896 – 1899. student Konzervatorij u Beču (Robert Fuchs – kompozicija, Julius Epstein - klavir),
- diploma – *Andante sostenuto op. 29* za orkestar
- zborovođa pjevačkog društva *Trebević* u Sarajevu (1900./1901.), HPD *Zvonimir* u Splitu (1901./1902.),
dirigent-volonter Gradskog kazališta u Grazu (sezona 1902./1903.)
- 1903. povratak u Beč, djeluje kao slobodan umjetnik (turneje po Njemačkoj, Švicarskoj i Češkoj, kao pijanist i dirigent)
- 1911. – 1918. umjetnički savjetnik i aranžer izdavačke kuće *Doblinger*
- 1919. povratak u Zagreb
- 1922. imenovan profesorom instrumentacije, kasnije i kompozicije na novoutemeljenoj MA
- 1924. – 1927. (prvi) pročelnik Odjela za kompoziciju
- kao pedagog odgojio petnaestak skladatelja, naznačajniji: Kunc, Papandopulo, Cipra, I. Brkanović, B. Bjelinski...

Najpoznatija djela

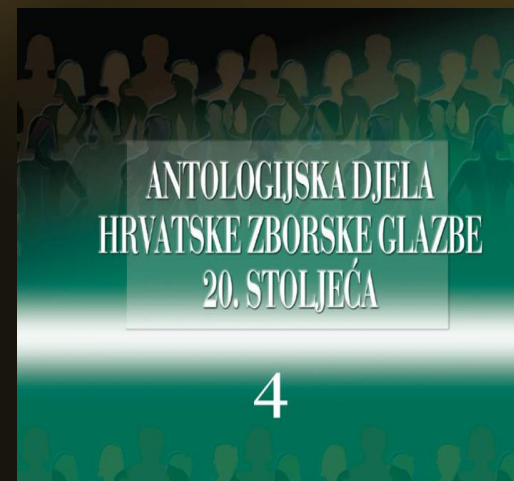
- opus se sastoji od opera, orkestralnih, komornih, glasovirskih i vokalnih skladbi te nešto crkvene i filmske glazbe
- težište i velik doprinos na opernom i simfonijskom polju
- opere: *Jelka* (1901., neizvedena), *Oganj* (1911., praizvedena u Zagrebu) i *Postolar od Delfta* (1914., praizvedena u Zagrebu; 1918. izvedena u Beču)
- nedovršeni »glazbeni roman« *Raskolnikov* prema *Zločinu i kazni* F. M. Dostojevskoga (dvadesetak god. Bersina rada)
- orkestralna: četverostavačna nedovršena *Tragična simfonija* (*Sinfonia tragica*, 1898–1902)
- simfonijske pjesme *Sunčana polja* (1917–19) i *Sablasi* (1926)
- komorna: *Klavirski trio*, op. 7.
- glasovirska: ciklus *Po načinu starih* »airs de ballet« (1926)
- vokala, vokalno-instrumentalna: solopjesma antologijske vrijednosti - *Seh duš dan* (1918), *Ja te ljubim*, *Robinjica*, *Oj sancu, vi šareni sancu*; vrhunac - *Tri pejsaža* (1920–21) za zbor i komorni sastav
- filmska: glazba za nijemi film *Neretvanska vila*

Glazbeno-stilske odrednice stvaralaštva

- glazbeno obrazovanje u Beču → vlastiti izričaj gradi na načelima kasnoromantičkoga stila
 - izraziti utjecaji glazbe R. Wagnera, R. Straussa, G. Mahlera
 - glazba slavenskih skladatelja kasnoga romantizma (Rimski-Korsakov, Čajkovski Smetana)
- premošćuje Zajčevo doba i nova stremljenja u glazbi 1. polovice 20. st.
- osim kasnoga romantizma, na Bersin izričaj utječu verizam, impresionizam i djelomično ekspresionizam
- usvajanjem raznolikih utjecaja promiče nove izražajne mogućnosti glazbe i uvelike povisuje razinu profesionalizma
- središnja je ličnost i utemeljitelj hrvatske glazbene moderne
- konstanta: melodičnost, lirizam, bogat i inovativan harmonijski izraz, majstorstvo orkestracije (važnost zvukovne boje)
- prvi stvaralački vrhunac; opera *Oganj* (1911.), prva hrvatska moderna opera (utjecaj verizma, Wagnera i ekspresionizma)
- veliki interes za vokalnu glazbu (solopjesme na hrvatskome i njemačkom jeziku)
- iskoraci prema novom glazbenim strujanjima: postavljanje puhača izvan orkestra - efekt prostornosti zvuka (stereofonija); u pojedinim skladbama primjenjuje polimetričnost, politonalitetnost, anticipira preparirani zvuk...
- domaća glazbena scena Bersina vremena, snažno je obilježena estetikom koja se temelji na folkloru kao osnovi i pokretaču glazbenoga izričaja → nerazumijevanje Bersina stvaralaštva i značaja za hrvatsku glazbenu umjetnost

Tri pejsaža (1920. – 1921.)

- vrhunac zborske glazbe – ciklus *Tri pejsaža* (1920. – 1921.) za zbor i komorni sastav
- impresionističke slike – *Mjesečina* (ljetna), *Jesen* i *Prvi snijeg* (predvečerje)
- u sve tri mješoviti zbor pjeva bez teksta, zatvorenih usta (*a bocca chiusa*), izvođački vrlo zahtjevno
- *Mjesečina* – za zbor *a cappella*, povremena vokalizacija na samoglasniku *a*
- glasovi evociraju sliku ljetne mjesečine, pokretač – mali broj kratkih glazbenih motiva
- u dionici basa gotovo kontinuirani je pedalni ton tonike, impresionistička harmonija
- često paralelno vođenje dionica (u kvartama)

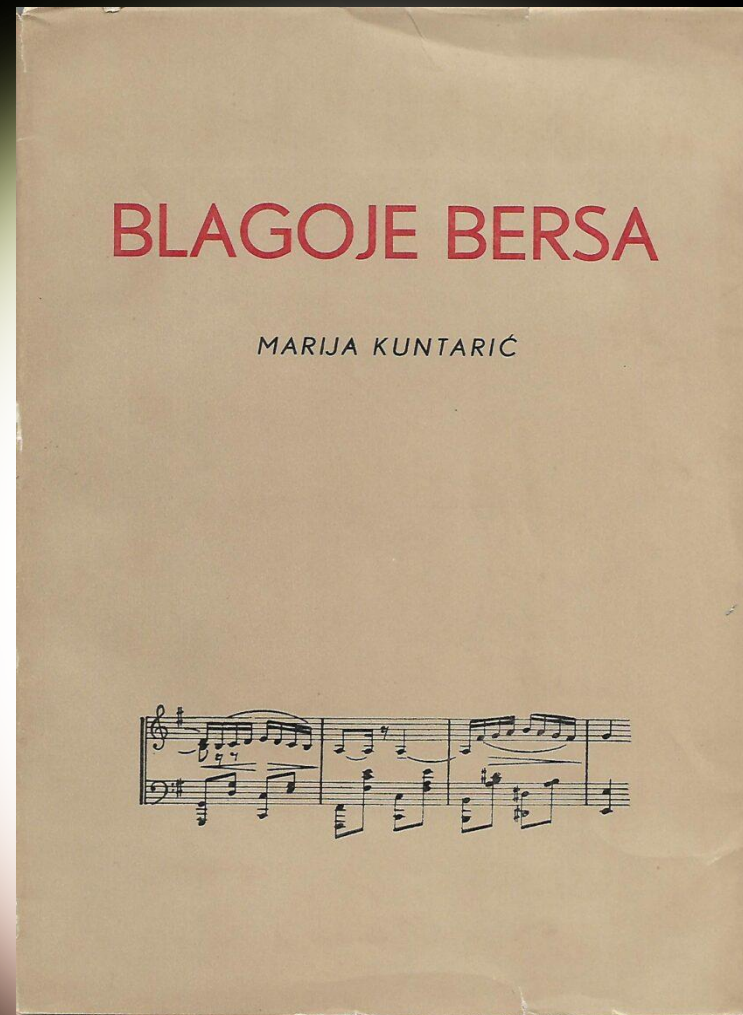

Seh duš dan

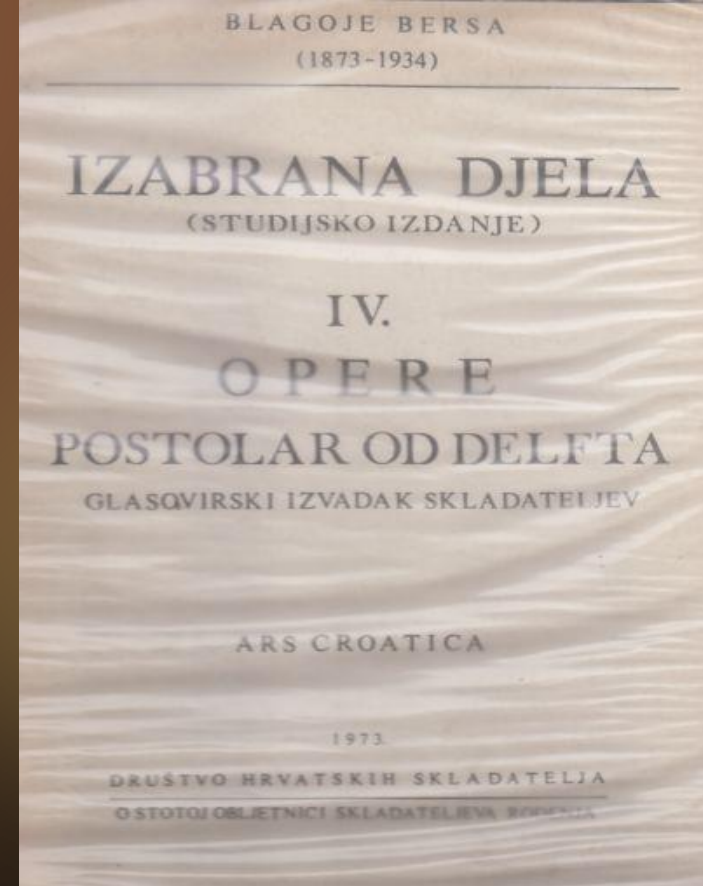
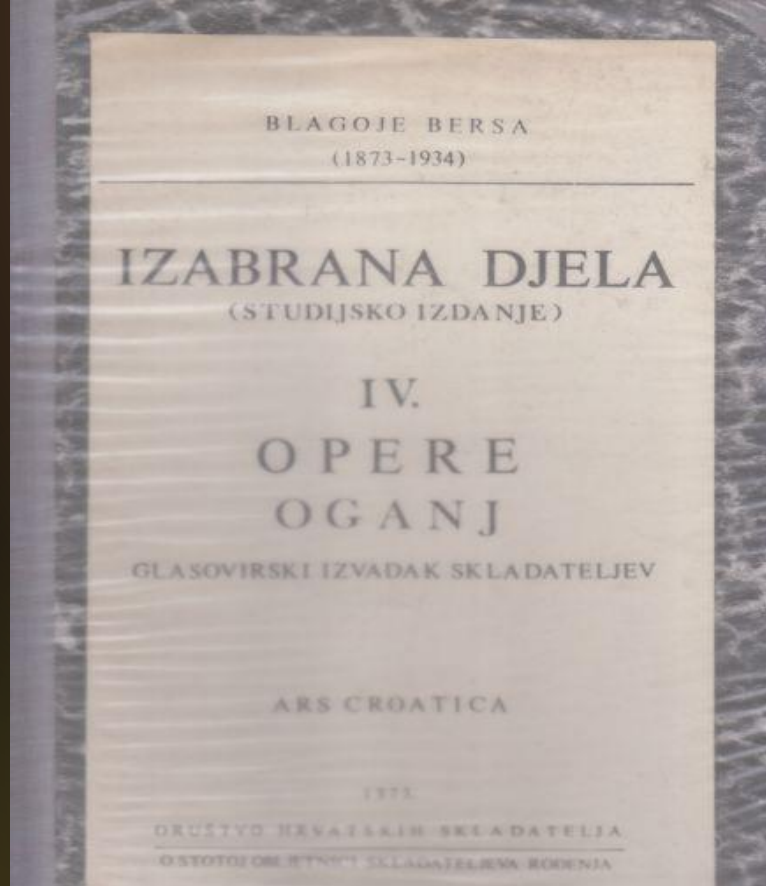

Jazziana Croatica & Tamara Obrovac

Izvori i bibliografija (izbor)

Marija Kuntarić: *Blagoje Bersa*, monografija, JAZU, Zagreb, 1959.

- jedini projekt objavljivanja Bersinih djela u 20. st. (1973.) započeo je Lovro Županović (urednik studijskoga izdanja), koji se služio tehnikom reproduciranja faksimila, nakladnik: Hrvatsko društvo skladatelja
- Izabrana djela Blagoja Berse, uvodna studija, 1973.
- Značenje Blagoja Berse u hrvatskoj glazbenoj kulturi njegova vremena i danas te mjesto u evropskoj glazbi, *Encyclopaedia moderna*, 1974.
- *Blagoje Bersa — Život i djelo*, brošura, Zagreb, 1974.

GRADU ZA OVU IZLOŽBU POSUĐUJU OVE USTANOVE I OVI
FOJEDINCI:

- DRUŠTVO HRVATSKIH SKLADATELJA (kratica: DHS)
- HRVATSKI GLAZBENI ZAVOD (HGZ)
- HRVATSKI ŠKOLSKI MUZEJ (HŠM)
- INSTITUT ZA ANATOMIJU (IA)
- INSTITUT ZA KNJIŽEVNOST I TEATROLOGIJU JAZA (IKT JAZU)
- MUZEJ GRADA ZAGREBA (MGZ)
- MUZIČKA AKADEMIJA, ARHIV (MA)
- NACIONALNA I SVEUČILIŠNA BIBLIOTEKA (NSB)
- DR. JOSIP NAGY (NY)
- OPĆINA DUBROVNIK (OD)
- JOSIP POLJAN, ak. kipar
- POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE (PMH)
- DOBRILA (rođ. SAMBUK) I DR. PETAR SMIRČIĆ (SĆ)
- DR. LOVRO ŽUPANOVIĆ, skladatelj i muzikolog

IZBOR, STRUČNA OBRADBA GRAĐE I TEKST KATALOGA:
DR. LOVRO ŽUPANOVIĆ

Tisak: Medicinska naklada, Zagreb, Šalata bb

BLAGOJE
BERSA
1873—1934.

ŽIVOT I DJELO

IZLOŽBA

10. prosinca 1973. — 13. siječnja 1974.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE — ZAGREB

(Iz kataloga izložbe *Blagoje Bersa: 1873-1934 ; život i djelo* ; izložba 10. 12. 1973 - 13. 1. 1974.

Sabrana djela Blagoja Berse (istraživačko-izdavački projekt Hrvatskoga glazbenog zavoda) 2008. – 2019.

- najveći izdavački projekt u povijesti Hrvatskog glazbenog zavoda
- pokrenut pod inicijativom i zalaganjem ugledne muzikologinje dr. Eve Sedak (1938. – 2017.), voditeljice projekta
- partneri u projektu: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Razred za glazbenu umjetnost i muzikologiju HAZU

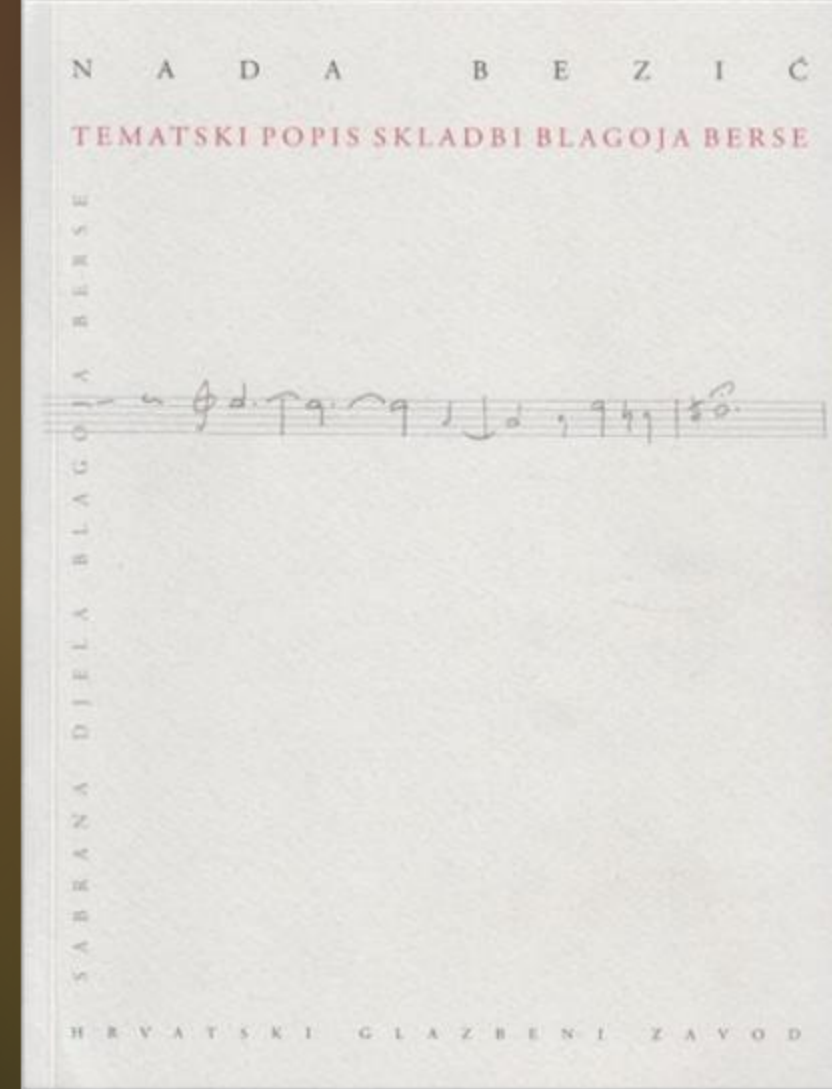
Cilj:

- a) objaviti Bersine dnevničke zapise, literarne naslove, korespondenciju, pedagošku građu i tematski popis djela, solistički, komorni, zbarski, orkestralni i glazbeno-scenski opus
- b) integralno objaviti sveukupnu stvaralačku ostavštinu Blagoja Berse prema suvremenim tehološkim, tehničkim i stručnim standardima
- c) istražiti i stručno obraditi cjelokupni umjetnički i životni opus

Završetak projekta *Sabrana djela Blagoja Berse*

- 25. ožujka 2019. u Velikoj dvorani HGZ-a, nakon 11 g. (2008. – 2019.) projekt završio predstavljanjem izdanja Bersine opere *Jelka* i knjige muzikologinje Nade Bezić *Tematski popis skladbi Blagoja Berse*
- na gotovo 550 stranica popis donosi sve relevantne činjenice o svakoj Bersinoj skladbi (110 dovršenih i 34 nedovršene)
- kronološki popis pokazuje - Bersa je skladao tijekom 42 godine (1891. – 1933.)

Projekt je iznjedrio 15 notnih svezaka, četiri knjige i jedan dvostruki CD (*Blagoje Bersa za klavir*, R. Dalibaltayan – *Nagrada V. Nazor* za diskografsko ostvarenje)

Dora Pejačević
(1885. – 1923.)

Životopis

- rođena **10. rujna 1885.** u Budimpešti, kćerka hrvatskoga bana, grofa Teodora Pejačevića i mađarske grofice Lille Vay de Vaya, nadarene pjevačice i podupirateljice kulturnog života Slavonije
- odrasla je u obiteljskom dvorcu u Našicama, uz privatnu obuku dobila je vrlo kvalitetno opće i glazbeno obrazovanje
- njezino su glazbeno obrazovanje vodili privatni nastavnici, najprije budimpeštanski glazbenik **Károly Noszeda** (u Našicama)

- 1903. – 1907. u Zagrebu privatno kod nastavnika glazbene škole HGZ-a (violina - Václav Huml, teorija - Ćiril Junek, instrumentacija - Dragutin Kaiser)
- od 1907. Dresden → Henry Petri, violina; Percy Sherwood, kompozicija i kontrapunkt)
- München (Walter Courvoisier, kompozicija)
- nigdje nije kontinuirano učila glazbu dulje vrijeme, glazbeno je znanje u određenoj mjeri širila i upotpunjavala samoobrazovanjem
- sklada već od 1897; odlično svladavši violinsku i glasovirsku tehniku, počinje nastupati u komornim ansamblima

- tijekom života kontinuirano djeluje na širenju vlastitih znanja o različitim područjima (umjetnost, religija, psihologija, filozofija, politika)
- *Dnevnik pročitanih knjiga* – svjedoči o njezinoj golemoj erudiciji
- tečno je govorila šest svjetskih jezika
- intenzivan život, osim boravka u obiteljskom dvorcu u Našicama, često putuje i dulje boravi u europskim kulturnim središtima (Beč, Prag, Dresden, München, Budimpešta)
- doticaj i prijateljstvo s europskim intelektualcima i umjetnicima (K. Kraus, R. M. Rilke, M. Vanka)
- između ostaloga, utječu na njezino stvaralaštvo (npr. izbor pjesničkih predložaka za vokalna djela (Kraus, Rilke, Nietzsche))

- mladenačka djela izvode joj se ponajviše u inozemstvu (Dresden, Budimpešta)
- početak afirmacije u domovini:
Povijesni koncert 5. veljače 1916. u HNK - izvedba *Glasovirskoga koncerta u g-molu*, op. 33, u interpretaciji S. Stančića; uz djela B. Širole, F. Dugana st., A. Dobronića, K. Baranovića i S. Stančića, najavljuju nova kretanja u hrvatskoj glazbi
- autorski koncert s komornim djelima 1918. u HGZ-u s vrhunskim domaćim interpretatorima (S. Stančić, V. Huml, Z. Baloković, J. Tkalčić, M. Schlick)

- za života, njezina su djela vrlo često izvođena u inozemstvu (London, Dresden, Budimpešta, Stockholm, Beč, München i dr.)
- u interpretaciji glasovitih svjetskih izvođača kao što su pijanisti Walther Bachmann, Svetislav Stančić; violinisti Václav Huml i Zlatko Baloković, dirigenti Oskar Nedbal i Edwin Lindner, te ansambli Thomán trio, Hrvatski gudački kvartet, Zagrebačka filharmonija, Wiener Tonkünstlerorchester, Dresdenska filharmonija
- vrhunac: izvedba dvaju stavaka njezine *Simfonije* 1918. u Beču (u cijelosti praizvedena u Dresdenu 1920.)
- nakon udaje za austrijskog časnika Ottomara von Lumbea 1921. živi u Dresdenu i Münchenu

- preminula je nekoliko tjedana nakon poroda sina Theodora u Münchenu u bolnici u 38. godini života, 5. ožujka 1923. od insuficijencije bubrega
- prema vlastitoj želji, sahranjena je u Našicama izvan obiteljske grobnice

Stvaralaštvo

- 58 opusa (neki obuhvaćaju i više skladbi), od kojih su 54 sačuvana
- glasovirska, komorna, orkestralna i vokalna djela (sve vrste osim opere, koju je započela skladati)

Vokalna: 33 solo-popijevke (obuhvaćene s 14 opusa), dijelom povezane u cikluse na stihove odabranoga pjesnika; pjesme za glas i orkestar

Instrumentalna glazba obuhvaća najveći dio stvaralaštva

- glasovirski opus - glavninu čine minijature (uz dvije sonate)
- komorna i orkestralna djela: prevladavaju klasične vrste (sonata, trio, kvartet, kvintet, uvertira, simfonija, koncert)

Najistaknutija djela

- vrhunac vokalne lirike - *Tri pjesme (Drei Gesänge)* opus 53 (1920.), na tekst F. Nietzschea
- *Blumenleben (Život cvijeća)* – glasovirska suita (1904.-1905.), 8 programnih skladbi
- glasovirske minijature *Dva nokturna (Zwei Nocturnen)* opus 50 (1919.–1920.), *Humoreska i capriccio (Humoreske und Caprice)*, opus 54 (1920.), *Druga glasovirska sonata u As-duru*, opus 57 (1921.)
- *Trio za violinu, violončelo i glasovir u C-duru*, op. 29
- *Koncert za glasovir i orkestar u g-molu*, opus 33; (1913) → prvi u našoj glazbenoj literaturi
- *Simfonija u fis-molu* za veliki orkestar (1916. – 1918.), uz *Simfoniju u f-molu* (1917.) Franje pl. Lučića, prva hrvatska moderna simfonija
- *Klavirski kvintet u h-molu*, op. 40 (1915. - 1918.)
- *Koncertantna fantazija u d-molu*, za glasovir i orkestar, op. 48 (1919.)
- *Uvertira u d-molu*, op. 49 (1919.)

Glazbeno-stilske odrednice stvaralaštva

- *evolutivni tip* skladatelja, postupno integrira raznorodne stilske stečevine (K. Kos)
- glazbeni izraz gradi prolazeći kroz utjecaje ranoromantičkih skladatelja, skladatelja kasnoga romantizma, impresionizma, ekspresionizma, od Schuberta pa sve do ranoga Schoenberga
- kao skladateljica sazrijeva na vrhuncu moderne (uz Bersu i Hatzea)
- nakon 1911. u djela unosi elemente Wagnerova poimanja harmonije (prošireni tonalitet, kromatika, boja)
- u kasnijim djelima ekspresivnost intenzivira emancipacijom disonance
- hrvatsku glazbu približava europskoj, posebice svojim komornim i koncertantnim djelima
- složenost povijesnih zbivanja u vremenu kada je živjela, kao i društvena uloga žene početkom 20. st. dodatno ukazuju na otegotne okolnosti u kojima je djelovala

Meiner Mutter gewidmet.

D. Pejačević.

Symphonie

für grosses Orchester.

1. Satz.

Andante maestoso. - Allegro con moto.

Op. 41.

41

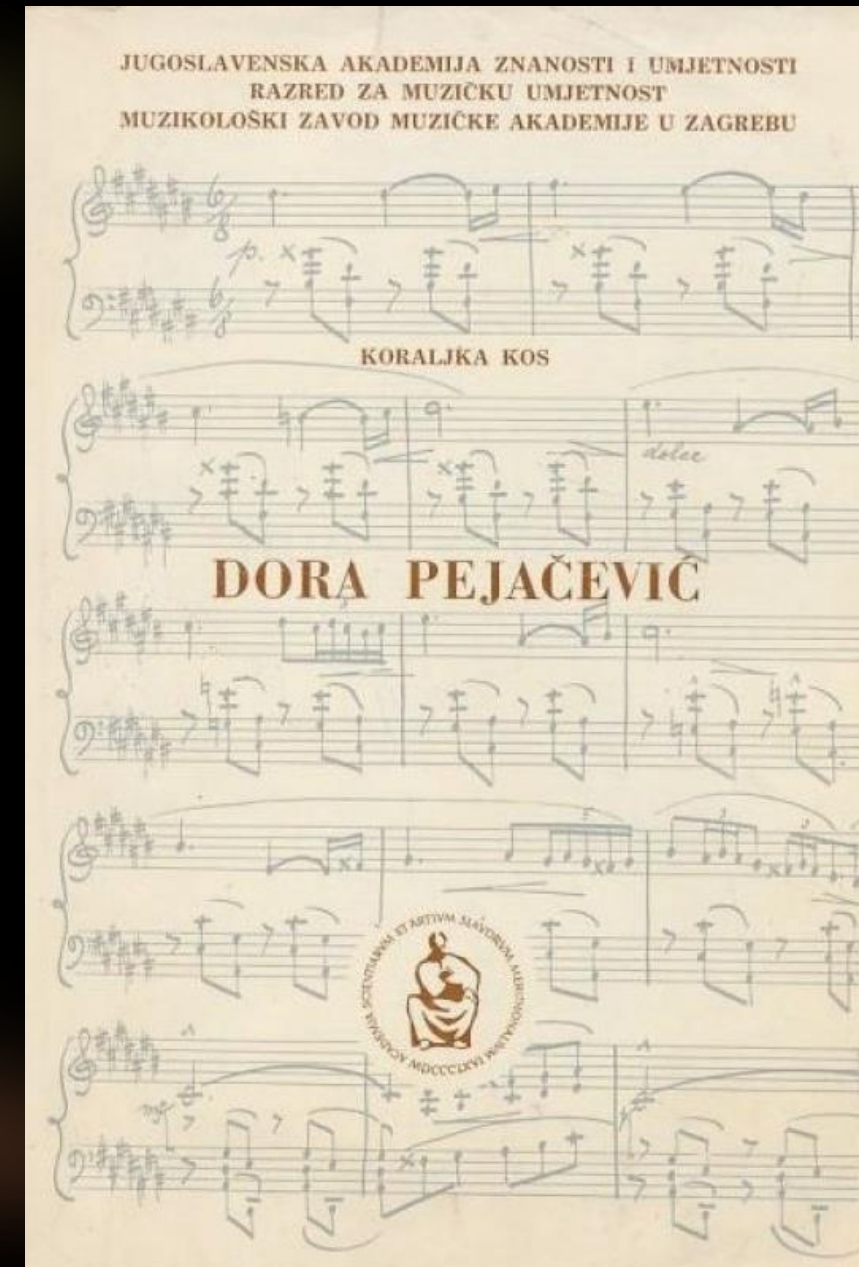
Naslovnica autografa *Simfonije* Dore Pejačević

/ Izvor: Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda

Simfonija u fis-molu za veliki orkestar, op. 41

Izvori i bibliografija (izbor)

- zaslužni za revitalizaciju djela Dore Pejačević:
 - prof. Ladislav Šaban (povratak skladateljičinih autografa u Zagreb)
 - akademkinja Koraljka Kos od 1970. istražuje opus D. Pejačević (iz mnoštva izvora rekonstruirala je životopis, stručno analizirala i revalorizirala njezin opus)
- autorica je monografije o Dori Pejačević – prvo izdanje na hrvatskom jeziku (1982), dorađeno izdanje na njemačkom jeziku (1987) te ilustrirana verzija na hrvatskom i engleskom jeziku (2008)
- cjelokupan opus Dore Pejačević napokon postao dostupan kao klasično notno izdanje u nakladi Muzičkog informativnog centra

Kasna renesansa glazbe Dore Pejačević
(K. Kos)

- pojačano zanimanje za djela skladateljice i etabliranje njezina opusa u međunarodnim koncertnim programima
- velika njemačka diskografska kuća *CPO* je na ekskluzivim nosačima zvuka od 2008. do danas objavio sva djela D. P. (velikim angažirajem muzikologa Davora Merkaša)
- snimke dostupne i na platformi YouTube

Zagrebačka filharmonija
predstavlja

FESTIVAL
DORA PEJAČEVIĆ

1. 3. – 5. 3. 2023.

Dora Pejačević

festivaldorapejacevic.com

Dokumentarni film *DORA – Bijeg u glazbu*

- *DORA – Flucht in die Musik*, dokumentarni film, Njemačka, Hrvatska, 116', 2022, red. Kyra Steckeweh, Tim van Beveren
- [kino najava](#)
- film o ženskoj emancipaciji na početku 20. stoljeća kroz priču o životu Dore Pejačević